

VRAGENLIJST
VOOR DE
PAROCHIES:
DONK

Eind 1918 bracht Kardinaal Mercier een project op gang om via de bisschoppen een overzicht te krijgen van de Kerk tijdens WO I. Hij werd hierin bijgestaan door verscheidene professoren van de Katholieke Universiteit Leuven.

De vragenlijst voor de parochies werd tezamen met een begeleidend schrijven op 1 februari 1919 door de bisschop van Luik & Limburg naar alle parochies gestuurd. Volgens het schrijven van Martinus Hubertus Rutten¹, bisschop, dienden ze voor *Paaschdag 1919* (20 april 1919) naar het bisdom terug gestuurd te worden. Om het lezen hierna te vergemakkelijken werden de vragen telkenmale voor de antwoorden herhaald. Het geheel werd in 1997 in een 2 delig werk uitgegeven door de Provincie Limburg. Het werd geschreven door de Heer Karel Verhelst m.m.v. Raf van Laere. "De Eerste Wereldoorlog in Limburg – Verslagen Deel I en II" is in de meeste Limburgse bibliotheken te vinden. Hierna volgt het gedeelte met betrekking op *Donk*.

¹ Martinus Hubertus Rutten (Geistingen, 17 december 1841 - Luik, 17 juli 1927) was Belgisch bisschop van het bisdom Luik van 1902 tot bij zijn overlijden in 1927. Hij was sinds het ontstaan van België de eerste Nederlandstalige bisschop in dit bisdom en stelde zich op als flamingant. Hij was tevens de eerste en enige bisschop van het bisdom Eupen-Malmedy, van 13 oktober 1920 tot 15 april 1925.

VRAGENLIJST VOOR DE PAROCHIES

Bouwstoffen betreffende de geschiedenis der Kerk van België gedurende den grooten oorlog.

Met het doel de bouwstoffen bijeen te brengen, noodig om met de vereischte nauwkeurigheid den staat der Duitsche bezetting van België op te maken, vooral onder kerkelijk en godsdienstig oogpunt, vragen Wij u Ons een uitgebreid verslag te doen toekomen over den toestand uwer parochie gedurende de jaren 1914-1918.

Dit verslag, waarvoor de hier toegevoegde vragenlijst en stofindeeling u best als leidraad kan dienen, zal zoowel de feiten omvatten die zich hebben voorgedaan tijdens den inval, als deze, die het tijdperk der bezetting hebben gekenmerkt. Evenwel zal het hoofdzakelijk den toestand behandelen van de geestelijkheid, de manier van uitoefening van den eeredienst en de werking der instellingen van godsdienstigen en liefdadigen aard, der scholen, der werken van volharding en van volwassenen, welke onder 't bestuur staan der geestelijkheid of met hare feitelijke medewerking tot stand kwamen.

Onder het opstellen van dit verslag zult gij niet uit het oog verliezen, dat Wij hoofdzakelijk een volstrekt onbevooroordeeld verhaal der gebeurtenissen verlangen, zoo rechtzinnig en zoo nauwkeurig als 't mogelijk is, en zelfs zoo goed met bewijsstukken gesteund als de omstandigheden het toelaten.

Daarom zult gij zorg dragen, wanneer het feiten geldt, die u niet persoonlijk betreffen of waarvan gij geen onmiddellijke getuige waart, verklaringen in te winnen die geloofwaardig zijn, d.w.z., uitgaan van personen die genoegzaam over de zaak onderricht zijn en die, door hunne verstandelijke en zedelijke hoedanigheden, de meeste waarborgen opleveren van kennis en rechtzinnigheid.

In bijzondere gevallen, zult gij bij uw verslag de bewijsstukken voegen, - 't oorspronkelijke stuk, of een door u gelijkvormig verklaard afschrift, - evenals afbeeldingen, - lichtprenten, teekeningen, schetsen, - van aard om mede de echtheid der feiten te staven, de bijhorige omstandigheden duidelijker te maken, of beter de schade te doen kennen, toegebracht aan gebouwen en kunststukken of aan voorwerpen tot den eeredienst bestemd.

Het ware belangrijk ook de dagbladartikels en andere druksels te doen kennen, tijdens de bezetting verschenen, en feiten vermeldend die op uwe parochie gebeurd zijn.

Wij dienen er nauwelijks op te wijzen dat geen enkel feit of geene enkele omstandigheid als zeker zullen worden voorgesteld, zoolang er eenige redelijke twijfel over hunne echtheid bestaat. Feiten die twijfelachtig zijn maar toch waarschijnlijk, zullen worden aangehaald met alle voorbehoud door eene beraden omzichtigheid vereischt.

In het belang der waarde van uw verslag als getuigenis, is het te wenschen er een gebeurlijk nazicht van te vergemakkelijken. Daarom verzoeken Wij u zoo nauwkeurig mogelijk den dag der gebeurtenissen en den naam der betrokken personen aan te teekenen.

Eindelijk, daar Wij Ons het recht voorbehouden, naarmate de omstandigheden Ons geschikt toeschijnen, gebruik te maken der bouwstoffen aldus bijeen gebracht, verzoeken Wij u uw verslag mede te laten onderteekenen door twee geziene personen uwer parochie, wier getuigenis, gevoegd bij de uwe, van aard zijn om het vertrouwen te versterken van hen die niet tot onze omgeving behooren.

De verslagen mogen, naar keus van den schrijver, in 't latijn of in eene der landstalen worden opgesteld; zij moeten, slechts langs eenen kant van 't blad geschreven, Ons toekomen ten laatste vóór Paaschdag 1919.

MARTINUS-HUBERTUS, Bisschop van Luik.

DONK: Onze-Lieve-Vrouw Geboorteparochie

Vragenlijst en Stofindeeling.

1. - Bestuurlijke ligging. (Provincie, arrondissement, kanton, gemeente; dekenij). Natuurlijke ligging der parochie voor zooveel deze ligging van aard is sommige feiten beter in 't licht te stellen. (Ligging belangrijk onder krijgsoogpunt op eene rivier, eene hoogte, nabij eene versterking, enz).

Parochie en Gemeente Donck. 21 Aug.

Donck, provincie Limburg, arrondissement Hasselt, Kanton en Dekenaat Herck-de-Stad aan den rechteroever van het riviertje de Geeth, en waarvan een groot gedeelte aan den steenweg Hasselt-Diest gelegen is.

2. - Maatregelen bij den inval getroffen door de Belgische burgerlijke en krijgsoverheid en door de geestelijkheid. (Ontruiming door de bevolking, in veiligheid brengen van kunstschaten en kerkelijke voorwerpen; - vernietiging, door de oorlogsleiding, van beplantingen, huizen, kerktorens; - schade daarbij aan het kerkfabriek of aan godsdienstige stichtingen toegebracht).

Vóór den inval is niets bijzonders voorgevallen, de bevolking was vol angst en schrik, niet de minste last of moeilijkheid, hebben wij ondervonden noch van de krijgsoverste noch van de soldaten, integendeel de bevolking was behulpzaam en bezorgden de soldaten levensmiddelen enz.

3. - Houding der krijgsoverheid. - Gesteltnis der soldaten - De vrijwillige dienstneming.

4. - Gesteltnis der burgerlijke bevolking gedurende de eerste dagen van den oorlog. - Eenige feiten in 't bijzonder: kerkelijke diensten, 't bijwonen der Heilige Mis, 't naderen tot de Sacramenten.

De kerkelijke diensten werden buitengewoon bezocht en de H.H. Communies waren uitermate talrijk en de gesteltnis is zoo gedurende de oorlogsjaren gebleven.

5. - De inval van den vijand. - Gevechten op het grondgebied der parochie. - Schade gedaan aan de gebouwen, in 't bijzonder aan kerken, kloosters, pastorijen, scholen, en lokalen dienstig voor de werken. Korte opgave der huizen, in hun geheel of ten deele vernietigd.

Inval van den vijand.

Aan kerk, scholen, pastorij is geen schade aangedaan.

6. - Houding der vijandelijke legers in de eerste uren der bezetting: plunderingen, brandstichtingen, moordtooneelen. (Uitvoerige aantekening nopens de slachtoffers). - De vernietigde gebouwen. - Belangrijkheid der schade, - Opgave der kunstschaten, vernietigd of gestolen en van deze welke in veiligheid werden gesteld².

11 Augustus. De eerste gevechten hadden plaats aan de rechteroever der rivier Herck bij Spalbeek (parochie Donck). 9 Belgische soldaten werden door eene patrouille Duitschers 27 mannen sterk overvallen, twee belgen vallen [Viseur van Ukkel en de Roover van Exeerde³, 5 worden gevangen, de overige ontkomen, één Duitscher is gedoodt. Om 9 uren in den morgen op den steenweg een tweede gevecht. Op ongeveer 100 meter van de Geethbrug (scheiding van Donck-Halen). Twee Duitschers sneuvelen de overigen nemen de vlucht.

² Het blijft verstaan dat de EE. HH. Pastoors, die in 1915 Ons een verslag deden toekomen over de gruwelen door de invallende legers begaan, er mogen bij blijven naar dit verslag te verwijzen, voor zooveel, tenminste, zij er niet aan houden sommige deelen aan te vullen of te wijzigen.

³ Toegevoegd in de kantlijn.

Woensdag 12 Aug. Om 3 uren en 8 uren s' morgens 16 Duitschers doen een verkenning 11 worden gedood of zwaar gewondt, 5 ontkomen door de vlucht.

Om 8 1/2 uren verschijnen de Duitse wielrijders, zij bevinden zich in de pastorijdreef en steenweg.

Om 10 uren verschijnt het Duitse leger men zegt 14 a 20.000 soldaten. De bevolking vooral op den steenweg wordt lastig gevallen, zij dringen de huizen binnen en vragen levensmiddelen. Omtrent namiddag 4 1/2 uren zijn de Duitse troepen op nieuw in Donck teruggekeerd dringen de huizen binnen en maken het de bewoners door plundering zeer lastig vooral op den Steenweg, vele worden uit hunne huizen gejaagd en worden gevangen genomen tot den avond. Kerk en pastorij worden door hen bezocht, zonder echter schade te veroorzaken.

Om 8 uren, s' avonds vertrekken zij in alle haast naar Hasselt met de bedreiging dat in Donck is geschoten op de Duitse armée en dat zij zullen terugkomen. Op dien dag werden hetzij door het kanon hetzij door brandstichting de volgende huizen verwoest

1. de villa van Wauters met schuur en stalling
2. het huis van Livinus Smeets
3. schuur van Clement Kimps
4. woning van Hypolite Saels
5. huis van de weduwe Hardy
6. huis van Martinus Lievensoons en Frederic Smeets werden beschadigd door het kanon. Deze huizen bevinden zich op den steenweg
7. de huizen van Josef Carlens en Henri Soors, in de Gansenhoek gelegen.

Henricus Adriaans werdt dienzelfden dag gedoodt, men vindt hem s' anderdaags het hoofd door een kogel doorboo[r]dt. Hij werdt op 15 Augustus namiddag op het kerkhof te Donck begraven. Sedert den 12 Aug. namen de bewoners van den steenweg bijna alle de vlucht naar Linckhout alwaar zij zeer goed door de inwoners dank aan den Heer Pastoor Sweere, ontvangen werden en

197

de meeste er verbleven tot op einde van Augustus. Vele van het dorp (centrum) en pastorijdreef vluchten naar Rummen en Bergereinde (gehucht van Herck).

14 en 15 Augustus. Allen vluchten vreesende dat in de nacht de Duitse troepen zouden terugkeeren; eenige families waren gebleven, zooals onderwijzer en de inwoners van de Pastorij.

18 Augustus. Van 18 Aug tot 's avonds vrijdag den 21 Augustus doortocht van het Duitse leger door Donck (steenweg in den eersten dag 18 Aug., een gedeelte langs de Korpschestraat.)

Op O.L.V. Hemelvaart, als ook zondag den 16 Augustus en zondag 23 Augustus geen processie geen hoogmis noch lof om rede dat koster organist/zanger op de vlucht waren, en hebben ons te vrede moeten stellen met twee stille HH Missen en het bidden van het rosenhoedje.

Vrijdag 21 Augustus. Het was in den namiddag omtrent 2 uren, dat M. Pastoor, zijne zuster en meid en eenige andere die in stilte in hunne huizen waren gebleven door de Duitschers werden gevangen genomen en tot ongeveer de parochie Zellick gebracht werden. S' avonds omstreeks 7 uren mogten zij terug gaan. Op dien dag werden vier inwoners van Donck doodgeschoten, onder beschuldiging dat deze op het Duitse leger geschoten hadden. Deze vier zijn: Adriaans August, zoon van Henricus en Louisa Lievensoons; Josef Hardy, echtgenoot van Blandina Fourier; Felix Gijsens, zoon van Louis en Victoria Nollet en Remigius Gijpen, zoon van Louis en Paulina Nollet. [Deze vier zijn op het kerkhof te Donck begraven⁴.

Op dienzelfden dag werden 28 huizen door de Duitschers in brand gestoken:

1. huis van Louis Vanschoonbeek,
2. huis van Charles Reinders,
3. huis van Jozef Hardy,
4. huis van Henricus Adriaens,
5. Emile Knaepen,

⁴ Toegevoegd in een voetnoot.

6. Clement Kimps,
7. Eugene Bex,
8. Martinus Lievensoons,
9. huis Louis Luijcks,
10. Desirè Hardy,
11. Wed. Saels,
12. Renier Nulens,
13. Frederic Smeets,
14. schuur en huis van Frans Nollet,
15. wed. Nollet,
16. Josef Zurings,
17. Josef Warniers,
18. Wed. Aug. Ruelens (schuur),
19. wed. Alphonse Ruelens,
20. Louis Gijpen,
21. huis Lavigne,
22. Emile Bex,
23. Louis Droogmans
24. Bona Ruelens,
25. Willem Fets,
26. Jan Eckelmans,
[afgebrande huizen:
27. Eugène Stevens,
29. de pachthof genaamd "Donckerwinning" een overblijfsel van de paters van St. Truiden die alhier hun verblijf hadden en honderde jaren de parochie Donck bestuurden. Alle huizen waren op den steenweg gelegen⁵.

Zaterdag 22 Augustus. In namiddag werden nogmaals verschillende inwoners alsook de Pastoor van de parochie uit hunne huizen gejaagd. De kerk werd onderzocht en eindelijk werd door een Duitsch officier afgelezen dat op 21 Aug. in de gemeente Donck op de Duitsche Armée geschoten was, en bij herhaling zou Donck worden in brand geschoten

⁵ Toegevoegd op de tegenoverliggende bladzijde.

en gijzelaars worden genomen. De pastoor protesteerde, maar niets hielp. Daar de burgemeester, en veldwachter op de vlucht waren, zoo verzocht men de pastoor dit bekend te maken en aan te plakken. Gelukkig dat men aan dit verzoek voldaan had, want s' maandags, kwam een wacht soldaten om te zien of deze bekendmaking aangeplakt was.

7. - De dagen die op den inval volgden; belastingen, gijzelaars, enz. - Houding van het Duitsche gezag ten opzichte der plaatselijke overheid, der geestelijken en van den eeredienst.

De overige dagen zijn rustig doorgedaan. In de week na 23 Augustus komen de meeste van hunne vlucht naar huis, maar helaas geen huis. Gelukkig alle hebben een onderkomen gevonden, en zijn met liefde bij de parochianen ontvangen. [Op den eersten zondag van september werd door de Duitschers eene schuur - kantonier -aangestookten alzoo te samen 38 gebouwen⁶].

8. - Latere gewelddaden. Inkwartiering, Inbeslagnemingen.

9. - De bezettingsjaren:

a) De kerk. (Herstellings- of hermakingswerken - tijdelijke kerken). De kerkbemeubeling. (Nieuwe aanwinsten, herstellingen). - De klooster- en andere kapellen op het gebied der parochie.

b) De goddelijke diensten. (Hernemen van den dienst na den inval). - Gebruik der kerk of der kapellen op de parochie door den Duitschen, katholieken of protestantschen, aalmoezeniersdienst.

De bezettingsjaren.

1. De goddelijke Diensten zijn nooit door de Duitschers belemmerd geworden.
2. De Katholieke Duitsche aalmoezenier, heeft in 1917 omtrent den tijd vóór Palmzondag op een werkdag gevraagd en gebruik gemaakt van

⁶ Toegevoegd op de tegenoverliggende bladzijde.

de kerk opdat de Katholieke soldaten de gelegenheid zouden hebben om hun paaschplicht te voldoen.

c) De vrijheid van den eeredienst zoo binnen als buiten de kerk. (Lezing der bisschoppelijke brieven, sermonen; - processien, openbare berechtingen, bedevaarten, kerkelijke stoeten).

d) Het bijwonen der diensten en het naderen tot de Sacramenten gedurende de bezettingsjaren. (Plechtige communie der kinderen, vergelijkende tafels 1913-1918). - Buitengewone diensten. - De openbare zedelijkheid.

3. Het Bijwonen der H. diensten en het naderen tot de Sakrament gedurende die jaren zijn niet afgenomen maar toegenomen. Iedere maand werd een plechtige lijkdienst gehouden voor de gesneuvelden van den oorlog, welk goed werd bijgewoond. Lezing der bisschoppelijke brieven enz. processien zijn nooit gestoord geworden.

4. De openbare zedelijkheid heeft zeker eenigzins geleden, door de vreemde en ook door de slechte voorbeelden door de uitwijkelingen soms gegeven.

198

5. Plechtige H. Communie der kinderen:

1913	- 27 kinderen
1914	- 18 kinderen
1915	- 20 kinderen
1916	- 23 kinderen
1917	- 22 kinderen
1918	- 19 kinderen

e) De toestand der vrije scholen. (Opgelegd programma, voertaal, gewoon en buitengewoon schooltoezicht, - uitkeering der

schooltoelagen, - het onderwijzend personeel).

6. Scholen. Gedurende de vier jaren der bezetting werd het gewoon en buitengewoon Schooltoezicht zoo veel mogelijk goed onderhouden. De voertaal zijnde het vlaamsch, nageleefd, uitkeering der schooltoelagen zooals gewoonlijk toegekend, en onderwijzend personeel heeft zich voorbeeldig en deftig gedragen. Op einde oktober 1914 zijn de scholen geopend, tweemaal gedurende de bezetting zijn de scholen gesloten geweest, namelijk in 1917 van begin januari tot na Paschen en in 1918 in de maand November wegens inkwartiering, wyl het Duitsche leger van de school bezit genomen had.

f) De patronaten, - werken voor schoolgaanden en werken voor de jeugd, - werken voor volwassenen. (Beperking der vergaderingen door de bezettende macht; - andere oorzaken van ontwrichting). - De liefdadigheidswerken.

g) Het onvoeren der werklieden. (Treffende feiten; - namen der werklieden in Duitschland overleden of later in België door ontbering omgekomen; - overzichtstafels).

Het on[t]voeren der werklieden naar Duitschland.

Op 2 December 1916 werden de volgende acht jongens naar Duitschland medegevoerd:

1. Bungeneers Leo
2. Celis Victor
3. Gemis Theophile
4. Grammen Frans
5. Gijssens Victor
6. Mouling Camille
7. Schip Camille
8. Strauven Jozef.

Deze zijn allen teruggekeerd na veel geleden te hebben.

h) Ondersteuningswerken. (Aard, bestuur, bijzonder doel, uitslagen).
Overzichtstafels. Toestand van werk en nijverheid, armoede.

Ondersteuningswerken.

De volgende werken zijn gedurende den oorlog tot stand gekomen:
Voedingskomiteit; deze instelling verschaft wekelijksch aan iedere
persoon in de gemeente verblijvende de noodige levensmiddelen.
Afdeling onderstand; deze inrichting verschaft gratis of gedeeltelijk
gratis ondersteuning aan behoeftige personen.

Afdeling werkeloozen.

Afdeling hulp en ondersteuning aan de weezen van den oorlog (en
weduwen).

Afdeling ondersteuning aan de verminkten.

Het werk der soep.

Reiffeisenkas.

i) Gerechterlijke vervolgingen. (Namen der beschuldigten, grieven,
gerechtsleiding, uitslag van het proces). De politieke gevangenen in
Duitschland of in de gevangenis in België gestorven. Eene
uitgebreide aantekening zal aan de terechtgestelden gewijd worden.
Oorlogsbelastingen, boeten, uitbuiting der bevolking.

10. - Naam, voornaam en dienststaat der parochiëele geestelijken en
ook der andere, zoowel wereldlijke als kloosterlingen, in de parochie
gevestigd, met inbegrip der leden der Congregatiën van Broeders, bij
de voorvallen betrokken of die tot het leger hebben behoord, als
soldaat, ziekenverzorger of aalmoezenier. Hun dienststaat in 't leger.
Korte overzichtstafel der parochianen onder de wapens geroepen of
die vrijwillig hebben dienst genomen.- Getal en namen der
gesneuvelden in den oorlog, der verminkten. en der soldaten in
Duitschland of in Holland gestorven, der krijgsgevangen, der soldaten
die zich in den oorlog onderscheidden,
Vergelijkende tafel der geboorten en sterfgevallen bij de burgerlijke
bevolking van 1913 tot 1918.

Parochianen onder de wapens geroepen.

Het getal is 38. Vrijwilliger: 1. Vital Dendas, zoon van Henri en
Theresia Hagelsteins.

Gesneuvelden 4:

- Emile Saels, gesneuveld te Boninne bij Namen, 23 Aug. 1914,
zoon van Hippolyte en Melania Gijsens
2. Vital Dendas, gesneuveld te Vijfbergen bij Dixmuide, 28 Sept.
1918, zoon van Henri en Theresia Hagelsteins
3. Emile Gemis, gesneuveld te Veurne, 3 Juli 1918, begraven te
Steenkerke, geb. te Donck 27 Maart 1892
4. Henri
Grammen, van Louis en Constantia Aerts, geb. Donck 6 juni
1894, gesneuveld te Ouckene den 14 oct.1918,
begraven te Zilverberg den 27 oktober.

199

Voor de gesneuvelden is een jaardienst in onze parochie gesticht.

Lijst der geboorten en overledenen

	Geboorten	Overlijdens
1913	18	12
1914	26	20
1915	14	13
1916	19	19
1917	13	12
1918	11	19

13. - De ontruiming. - Houding der vijandelijke legers. - Voorvallen en
misdaden.

Ontruiming van het vijandelijk leger.

Niets bijzonder voorgevallen, veel last van inkwartiering, zoo dat één
nacht de Duitschers gebruikt hebben gemaakt van de kerk.

14. - De bevrijding - Intrede der Belgische of verbondene legers. -
Godsdienstige plechtigheden. - Terugkeer der gevangenen en
uitwijkelingen. - Gedenktekens.

Bij het intreden der Belgische troepen werden boompjes geplant, en
aan vele huizen en op den kerktoren wapperden de Belgische vlag.
Op 17 November werdt een plechtig "Te Deum" gezongen

A. Geurts, pastoor te Donck.
[Vranken ⁷], trésorier.
[Jans ⁸], sekretaris. Donck.

⁷ Moeilijk te lezen.

⁸ Moeilijk te lezen